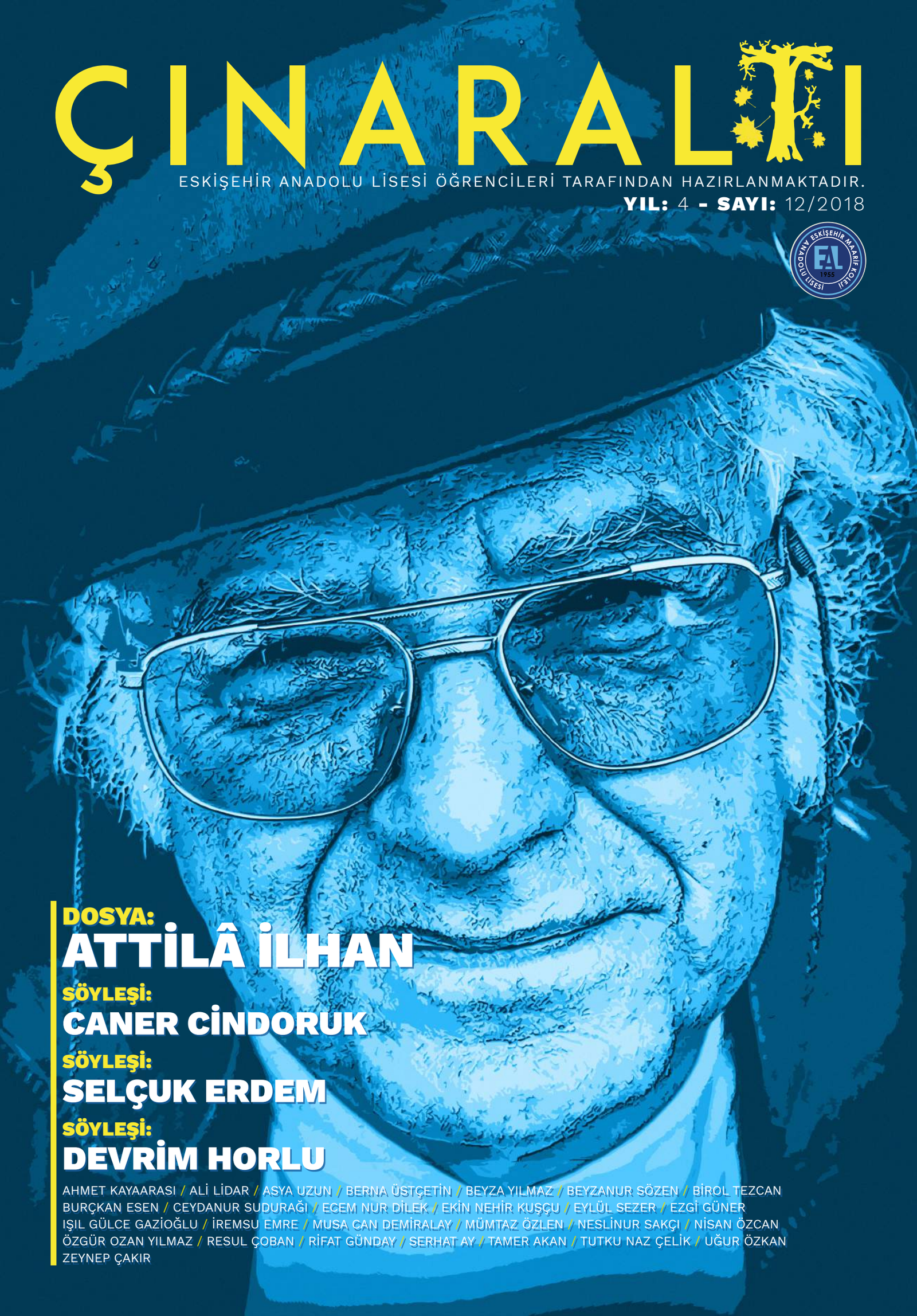
ÇINARALTI

ESKİŞEHİR ANADOLU LİSESİ ÖĞRENCİLERİ TARAFINDAN HAZIRLANMAKTADIR.
YIL: 4 **- SAYI:** 12/2018

DOSYA:
ATTİLÂ İLHAN

SÖYLEŞİ:
CANER CİNDORUK

SÖYLEŞİ:
SELÇUK ERDEM

SÖYLEŞİ:
DEVRİM HORLU

AHMET KAYAARASI / ALİ LİDAR / ASYA UZUN / BERNA ÜSTÇETİN / BEYZA YILMAZ / BEYZANUR SÖZEN / BİROL TEZCAN
BURÇKAN ESEN / CEYDANUR SUDURAĞI / ECEM NUR DİLEK / EKİN NEHİR KUŞÇU / EYLÜL SEZER / EZGİ GÜNER
IŞIL GÜLCE GAZİOĞLU / İREMSU EMRE / MUSA CAN DEMİRALAY / MÜMTAZ ÖZLEN / NESLİNUR SAKÇI / NİSAN ÖZCAN
ÖZGÜR OZAN YILMAZ / RESUL ÇOBAN / RİFAT GÜNDAY / SERHAT AY / TAMER AKAN / TUTKU NAZ ÇELİK / UĞUR ÖZKAN
ZEYNEP ÇAKIR

TAMER AKAN

ÇAĞIN BİLGİ DÜZEYİ VE İNANÇLARIMIZ / DÜŞÜNCELERİMİZ

Çağların mühürleri olmaktadır. Çağın mührü bir mabet, bir ev, bir sanat eseri, bir mezar, bir alet olabilmektedir. Bu mühür, yaşanılan çağın medeniyet sembolü olmaktadır ve bu mühür üzerinden neredeyse bütün çağ anlaşılabilmektedir. Örneğin mağara resimlerine baktığımızda o devrin yaşantısı hakkında çok fazla bilgi sahibi olabiliyoruz. Bu resimler ile hayallerini ve korkularını ne kadar somutlaştırırlarsa o kadar o hayale ulaşacaklarına veya korkularından uzaklaşacaklarına inanıyorlar. Mağara resimlerinde sanatsal bir uğraştan daha çok sanat ile din ilişkisi oluşmaktadır. Belki de inandıkları yüce güce dua etme yöntemleri. Bu mağara resimleri daha detaylı incelendiğinde avlanmak için kullandıkları nesneleri, aile hayatlarını, sosyal yaşamlarını, inançlarını ve düşüncelerini okuyabiliyoruz. Bununla birlikte kullandıkları av aletleri ve ürettikleri diğer ihtiyaç gereçleri de o çağın bilgi düzeyi hakkında bilgi veriyor. Zamanla oluşan büyük medeniyetlerin de sanat ve bilimi incelendiğinde, yaşanılan çağın düşünce ve inanç biçimleri ve bilgi düzeyleri anlaşılabilmektedir.

Her medeniyetin oluşum sürecinde din adamları, sanatçılar ve düşünürler öncül olmuşlardır. Sanat ve din, insanın ontolojik yapısındaki duyguları kullanırken düşünürler aklı temsil ederler. Düşünürler yaşanılan çağda insan, toplum, yönetim, devlet, doğa, evren, tanrı ve ölüm ötesi hakkında düşünceler ortaya koyarlar. Bunları anlamlandırırlar. Bu anlamlandırma ile sanatçılar, zanaatçılar ve yöneticiler medeniyeti inşa ederler. Din bilgisi de insan, toplum, yönetim, devlet, doğa, evren, tanrı ve ölüm ötesini anlamlandırır. Din düşünceye dönüşür ve bir medeniyet inşa edilir. Büyük medeniyetler, "çağın düşünce dünyası ile din, aynı şeyi söylediği zaman" gerçekleşmektedir.

Din düşünceyi etkilediği kadar, düşünce dini etkiler mi? Çağın bilgisinin dolayısıyla düşüncesinin, çağın din algısını nasıl etkilediği Batı medeniyetinin değişim evrelerinden görülebilmektedir. Batı medeniyeti, insanlığın bilimsel gelişmesini iyi takip etmiştir ve düşünce dünyasında değişim yapmıştır. Çağların en önemli mühürleri mabetlerdir ve Batı medeniyeti, sanat (din) üzerinden ve özellikle mabet mimarisi değişimi ile incelenebilir. Batı medeniyeti sanat mimarisi evreleri kabaca; Gotik, Klasik, Barok ve daha sonra Rokoko, Modern ve Post-modern olarak gruplandırabilir. 10. ve 20. yüzyıllar arasında yapılan kiliseler, Hristiyanlık dininin farklı yüzyıllarda inşa ettikleri mabetlerdir. Farklı zamanlarda inşa edilen kilise mimarisindeki değişimin sebebi nedir? Din mi bu değişimi yapmıştır? Yoksa bilim (Çağın Bilgisi) mi bu değişimi yapmıştır? Çağın bilgisi, din algısını değiştirirken çağın düşünce yapısını ve dolayısıyla sanat anlayışını da değiştirmiş midir?

Kilise mimarisine bakıldığında genelde bir kare ya da dikdörtgen üzerine bir küresel kubbe ile örtülüdür. Burada taban yani dört duvar yeryüzünü, küresel kubbe ise göğü ya da gökte olanı simgeler. Küre kusursuzluğu yani tanrıyı simgeler. Diğer ayrıtlı geometrik şekiller ise kusurluyu yani insanı simgeler. Halk bu dörtgenin içinde buluşur ve tanrının gücü altında birleşir. Kubbenin büyüklüğü, genişliği, uzunluğu hep halkın tanrıya olan uzaklığı ya da ulaşmasını temsil eder. Kubbe üzerinde var olan pencereler ve pencerelerin eğimleri de göğü simgeler. İlk dönem kiliseleri Pagan mabetlerine benzese de Hristiyanlığın siyasi güce ulaşmasıyla küresel kubbeli kiliseler klasikleşmiştir.

Rönesans'ın hemen öncesinde insanlığın bilgi düzeyindeki gök ve yıldızlar hakkında bilgilere göre kubbede, gök modellenmeye çalışılmıştır. Bu dönemde yıldızlar, gökte şimdiki gibi devasa dönen büyük yapılar olarak bilinmiyor ve gökte asılı durdukları sanılıyordu. Güneş ve yıldızlardan gelen ışık hakkında da bilgileri yoktu. Gök denilen şeyin de aslında döndüğü uzun süre bilinmiyordu. O nedenle gök ve tanrı hakkında bildikleri de bu sınırlar içindeydi. Göğün hiç hareket etmeden sabit durduğunu, tanrının da burada öylece oturduğu düşünülmüş ve gök algıları ile tanrı algıları paralel olmuştur. Bununla birlikte insanlar öylesine sıradan varlıklardır ve köşeler (kusurlar) içine sıkışmıştır. Kubbedeki pencereler tanrının ışığını daha fazla almak üzereyken, duvarlardaki pencereler kilise mimarisinde olabildiğince yüksek ve içeriye fazla ışık almamaktadır. Işığın nesneden yansıması hakkında da fazla bilgileri yoktur. Renklerin oluşumunda, ışığın nesneden yansıması ve geçişi bilgi düzeyi kadar vitraylar kullanılmıştır. Dünyanın dönmediği ve düz olduğu bilinmekteydi. Tam bir hareketsizlik bilgisi hakimdi. ''Her şey olduğu yerde durduğu için herkes de durduğu yerde dursun'' yaşam ve kader anlayışı olmuştur. Tanrı ve din algısı da bu şekilde olduğu için hareket, değişim ve geçişler kabul edilmemektedir. Daha çok Gotik mimaride gördüğümüz Olympos Dağı'ndaki tanrılar ve yeryüzündeki insanlar anlayışının devam et-

tiği görülüyor. Gotik mimarinin egemen olduğu yıllarda "Çağın Bilgisi", Dünya dönmüyor ve Güneş, Dünya çevresinde dönüyor şeklinde ancak doğa yasaları çok sert ve hatta acımasızdır. Bu kadar sabit ve durağan güçlü yasalar ancak durağan, sabit ve güçlü bir yaratıcı tarafından yapılıyor olmalıdır anlayışı hakimdir. Bu nedenle korku, egemen kültürdür. Çağın fizik bilgisi ile tanrıyı ve dinlerini anlamlandırmışlardır. O nedenle içi karanlık katedraller, tanrıya ulaşmak için çok yol kat etmek istercesine (çünkü tanrı hala göktedir) çok uzun kuleler yapılmıştır. Klasik mimari de çok farklı değildir. Bu düşünsel algı, kilise mimarisinde olduğu gibi görülmektedir. Hakim güç en tepededir ve halk onun ayakları altındadır. Hakim güç kilise mimarisinde, Olympos Dağı'ndan kubbeye oturacaktır. Eski Yunan din algısı ile kilise din algısı arasındaki tek fark budur. Bu dönemde kilise rahipleri aslında yönetici güçtür. Bu nedenle kilise mimarisinde kubbe, tanrı ile birlikte gücünü emanet ettiği siyasi güce bırakmıştır.

Cami mimarisi ile kilise mimarisi arasında benzerlikler vardır. Bununla birlikte Müslümanlar camilerinde, kilise mimarisinden önemli farklılıklar yapmıştır. Saf düzeni ile tüm Müslümanlar camide eşitlenmiş, mukarnaslar özellikle mihrap üzerindeki üç boyutlu bölge ile tasavvuf yani takvada yükselme cami içinde yaşatılmıştır. Pencereler aşağıya indirilerek yaşamın içinde din algısı ortaya konulmuştur. Dış duvarlarda zamanın değişimi ve fanilik gölgeler ile yaşatılmıştır. Minarelerde büyük hacimle uyum yakalanmış, cami içinde ve şadırvanlarda ''Su ile geldik gidiyoruz.'' felsefesi yaşatılmıştır. İç ve dış tezyinatta zarafet ile insanın iç güzelliğine yönelmesi istenmiştir. Buna rağmen zamanın ruhu açısından kubbe ve dörtgen, büyük güç altında halkın birleşmesidir. Bu 18. yüzyıla kadar zamanın gerçeğidir ve yaşanılan çağın din algısıdır. Çünkü çağın fiziği de böyle konuşmaktadır. Newton Yasaları, ne kadar kuvvet o kadar ivme demektedir. Henüz Rölativistik ve Kuantum Fiziği bilinmediği için nesnenin hakikatinde boyut değiştirmesi bilinmemektedir. İnsanın nesneye bakışı, her çağda insana ve tanrıya bakışını belirlediği için tüm algı "Çağın Fizik Bilgisi" ile paralel kalmıştır.

Bir müzisyenin oğlu olan Galileo Galilei (1564-1642), kendisinden önce Nicolaus Copernicus (1473-1543)'un öne sürdüğü güneş merkezli evren kuramını benimsemiş ve bu nedenle kilise tarafından yargılanmıştır. Galileo dünyanın güneşin etrafında döndüğü yönündeki Copernicus Kuramı'nı destekliyordu ve bu kilisenin büyük tepkisini çekmişti. Kilise bu teorinin Kutsal Kitap'ta Yeşu'nun, Güneş'e hareket etmeme emri vermesine ters düştüğünü düşünüyordu. Bu nedenle Galileo, Roma'da Engizisyon mahkemesi önünde sorguya çekildi ve Galileo'nun teorisinin asılsız ve dine aykırı olduğuna kararı verildi. 1632'de yazdığı bir kitap nedeniyle yargılanması sonucu ömür boyu ev hapsine mahkûm edilmişti. Bu kararın sebeplerini anlamak için Galileo'nun yaşadığı dönemi, dönemin dini ve siyasi yapısını anlamak gereklidir.

Galileo'nun yaşadığı dönemde modern romanın öncüsü olarak kabul edilen İspanyol Miguel de Cervantes (1547-1616) tarafından yazılan Don Kişot romanında, Alonso çok okuyan, bu nedenle evinde kütüphane bulunan, yel değirmenleri ile savaşan bir hayalci ve bunun kavgasını veren bir kişiliktir. Halk ve güçlüler arasındaki çelişkileri kendine dert etmiş bir karakterdir. Cervantes'in hayat hikayesi ve Mimar Sinan'a yaptırılan Kılıç Ali Paşa Camii'nin yapımında da esir işçi olarak çalışması da ilginçtir. Don Kişot romanının yazıldığı dönemde bilgi, kilisenin tekelinde olduğu için sıradan insanların evinde kitap ya da kütüphane bulunamazdı. Bununla birlikte kilisenin elinde bulunan bilgi "Dünya dönmüyor." diyordu. Böyle bir dönemde kilise dışından bir faninin bunun tersini söylemesi kabul edilemezdi. Çünkü o zaman insanlar, kilise mi doğru söylüyor yoksa diğerleri mi diye ikileme düşer ve toplumsal düzende bozulma başlardı. Hele hele de bu bilgi doğruysa insanların kiliseye olan güvenleri azalır ve kilise gücünü kaybederdi. Siyaset de tamamıyla kilise tarafından yönetilmekte, devlet başkanları da kiliseden icazet almak ve icra yaparken kiliseye danışmak zorundadırlar. Katoliklikte din, devlete egemendir. Hz. İsa'dan önce tanrılar, devlet ve halkın üstünde egemen iken Galileo'nun yaşadığı dönemde kilise, devlet ve halka egemendi. Galileo doğru söylerse insanların kiliseye güveni ve korkusu sona erecek ve muazzam bir güç kilisenin elinden alınacaktı.

Çağın biliminin sonuçları sadece bilimsel bir buluş değil aynı zamanda çağın din algısını değiştirmiştir. Hristiyanlık kilisenin içine sakladığı bilgiyi kilise dışına çıkarmıştır. İnsanlar artık tüm doğrunun kilisenin elinde olmadığını görmüştür. Galileo'nun söylemleri tekrar edildiğinde yine aynı sonuçları vermektedir ve ister din adamı olsun isterse sıradan halk, Panteon'a asılan sarkaç gibi ellerine aldıkları basit sarkaçla dünyanın döndüğünü test edebilmektedir. Bilgi, kilisenin dışına çıkmış ve sıradan halkın eline geçmiştir artık. İnsanlığın kendine güveninin yanında geleceği biz şekillendirebiliriz inancı da gelişmiştir.

Galileo sonrası temel değişim, dörtgen arasına biriken insan ile tanrı arasındaki uzaklık değişimidir. Dörtgen arasında biriken insanın kubbede oturan güç ile yeniden ilişkisi söz konusudur. Bu ilişki kilise mimarisinde değişime neden olmuştur. Bu nedenle Barok mimaride artık kubbe ve diğer üst yapıda daha çok işleme ve

incelme görülecektir. Çünkü tanrı yalnızca belirleyici bir varlık değildir ve insana yaşamı tayin edebilme hakkını vermiştir. Özellikle Rokoka'da bu zirve yapacak ve kilise mimarisinde kaba, sert çizgiler naifleşecektir. Çünkü tanrı gücünü bir sınıfa değil sevgisini ve bilgisini insana aktarmıştır. Çağın fizik bilgisi ile tanrı algısı, gök algısı, güç ve yaşam algısı yeniden anlamlanmıştır. Bilimsel değişim ile yönetici sınıf, halk ve yaşam değişmiş ve bu değişimde sanat ve kilise mimarisinde kendini göstermiştir. Bununla birlikte dönen dünya bilgisi, kan dolaşımının bulunuşuna ve şehir döngüsü, paranın döngüsü gibi sosyal ve ekonomik algılara dönüşmüştür. Adam Smith, Ulusların Zenginliği kitabında (1776) doğa yasalarından ekonomik yasalar belirlemiştir.

Müslümanların çağın bilgisi ile mimari değişimi de Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında görülmektedir. Süleymaniye Camii (1557) ile Nuruosmaniye Camii (1755) ve yapılan diğer Barok camiler arasında ne fark vardır? Süleymaniye Camii, klasik kilise mimarisine yakındır. Mutlak güç kubbede ve halk dörtgen arasındadır. Güç onları birleştirmiştir. Bu çağın gerçeğidir. Çağın fizik bilgisi ile ilişkilidir. Kilise mimarisi şekillenirken gök, yıldızlar, güneş, ışık hakkında ne biliniyorsa Osmanlı coğrafyasında da o bilinmektedir. Farklı bir bilgi birikimi yoktur. Bu nedenle Süleymaniye Camisi'nde Müslümanlar kendi inançlarını bu fizik bilgisinin altında şekillendirmişlerdir. Mimar Sinan'ın fizik ve mühendislik bilgisi çağın bilgi düzeyidir. O algı ile taş ve cam kullanmıştır. Ancak Nuruosmaniye gibi Barok camilerimizde biraz değişim başlıyor. Kubbe, sultan mahfili, dörtgen yapı çok değişmese de ince işlemeler yapılmaya başlanıyor. Sütunlar eşit aralıklarla değil farklı aralıklarla yerleşiyor. Hatta klasik camilerde olduğu gibi tüm sütunlar aynı uzunlukta olmuyor ve beyaz sütunların arasına kahverengi sütunlar giriyor. Pencerelerde dikdörtgen yapıların yerine oval yapılar ve benzer şekilde avluda çember oluşumlar yapılıyor. Düz, dik, eşit ve sert çizgileri; eğri, yumuşak, kıvrımlı çizgiler alıyor. Nedir bu mimari değişimin sebebi? Tanzimat ve Meşrutiyet geliyordu. Padişahın sert, güçlü yapısı yumuşuyordu. Aydınlar ve halk renkleri ve farklılıkları fark ediyordu. Din algısı ve dolayısıyla insan, toplum, yönetici, devlet ve medeniyete verdiğimiz anlamlandırma değişmeye başlamıştı. Bu değişim Batı'da "Çağın Bilgisi" değişimi ile olurken bizde sadece yaşandı. Hala yapılan cami mimarisinde ve özellikle Çamlıca Cami Projesi Yarışması'nda birinci çıkmazken, 1500'lü yıllardaki Mimar Sinan'ın Süleymaniye Camii mimarisinin taklidi devam etti.

21. yüzyılın en önemli şirketlerinden birisi Türkçe ismi, "elma" olan Apple şirketidir. Şirketin amblemi ısırılmış elmadır. Çağımızın önemli buluşlarından biri olan akıllı telefonun en bilineni ve çok satanı olması nedeniyle çağımızın bir sembolüdür. Bilindiği gibi elma daha çok Hristiyanlıkta ise de tüm semavi dinlerde bir semboldür. Yasak ağacın meyvesidir. İnsanlığın yaratılış sürecinde ''Yüce Yaratıcı'' insanı yarattıktan sonra onları cennete koymuştur ve insana bir sınır koymuştur. Yasak ağaca yaklaşmayın. Ancak Havva şeytana uyarak elmayı Adem'e yedirir ve birlikte cennetten kovulurlar. Hz. Adem elmayı ısırmıştır. Bundan sonra ilk olarak cinsiyet ve insan bilgisi oluşmuştur. Yani insana bilgi geçmiştir. Burada ısırılan gerçekten elma değil tanrının kendisi olduğu düşünülmektedir. Bu ifade başlangıçta inanan insana rahatsız edici gelmektedir. Bir meyveyi ya da başka bir yiyeceği ısırdığımızda o yiyeceğin suyu, aroması, vitaminleri bizim vücudumuza geçer. Vücudumuzda kan olur, su olur, enerji ve başka moleküllere dönüşür. Yani meyvede olan bazı şeyleri vücudumuza bünyemize geçiririz, absorbe ederiz. Tanrının ısırılması da bu şekilde anlaşılmıştır. Onda var olan bazı şeyler bize geçmiştir. Vücudumuza, bünyemize ve idrakimize geçmiştir. Elmayı ısırmak aslında bizde olmayan ancak yalnızca Tanrı'da olan bir şeylerin bize geçişini ifade etmektedir. Bu tanrının sınırsız bilgisidir. Tanrı yaratılış sürecinde sınırsız bilgisinden bize bir miktar vermiştir. Kuran'da Allah, "Ben insanı yarattım ve ona eşyanın isimlerini öğrettim." der. Daha sonra tüm meleklere yarattığı insana secde etmesini ister. Ancak meleklerden biri olan şeytan, ben ateşten yaratıldım o ise topraktan diyerek secde etmez. Ancak üstünlük maddede veya formda değil, bilgideydi. APPLE şirketinin kurucularının son derece zeki ve ayrık düşünceye sahip olduğu herkesçe bilinmektedir. Daha önce Efes'te kütüphanenin en üstüne ''Sofia'' yazılmış ve önemli kiliselere Aya Sofya ismi verilmiştir. Sofya, bilgi demektir. Apple şirketi, elmayı hala ısırmaya devam etmekteyiz demektedir. Ürünlerimiz de o bilginin sonucudur demektedirler.

Bilinen insanlık tarihine baktığımızda insanlığın zaman içinde yeni bilgilere ulaştığını görüyoruz. Önce ateşi buluyorlar, onunla maden eriterek çeşitli eşyalar yapıyorlar. Suyu taşıyorlar, kayayı oyuyorlar. İnsanlık tarihi, yeni edinilen bilgi ile yeni medeniyetleri üst üste kuruyor. Her medeniyet var olduğu çağın bilgi düzeyi ile kurulurken yenisi, öncekinin üstüne kuruluyor. Çünkü insanlık bilgisi de üst üste birikiyor. Yakın geçmişte atomun parçalanamaz bir bütün olduğu bilgisine sahip iken bugün atomun içindeki çekirdeğin içindeki proton ve nötronun parçalandığında kuarklardan oluştuğu görülüyor. Ancak bugün elektronun parçalanamaz bir parçacık olduğu bilgisi varken elektronun da parçalanabildiği görülecektir. Belirli zaman dilimi içinde belirli bilgiye ulaşabildiğimiz görülmekte. Buna "Çağın Bilgi Düzeyi" denmektedir. Bugün kuantum fiziği ile nesneye dolayısıyla insana, topluma, yönetime, devlete ve medeniyete "Çağın Fizik Bilgi Düzeyi" ile bakış olmaktadır. Nesneye kütlesini veren parçacığa "Tanrı Parçacığı" ismi verilerek bu başlamıştır.